

обробки матеріалів у виробничих умовах, знайомляться з машинами, механізмами, засобами автоматики, повніше бачать суспільний престиж праці, а також творчий підхід до виконання роботи, проводять порівняння своєї праці з працею високваліфікованих робітників. Все це сприяє посиленню зв'язку трудового навчання і соціально-економічної активності.

Знання області використання своїх виробів студентом сприяє проведенню у відповідності особистої і суспільної оцінки вироблених у майстернях продукції (в педагогічній літературі назва оцінки різно-суспільно корисна значущість, цінність, суспільна значущість, соціальна значущість, котрі висуваються в якості вимог до об'єктів праці). Отже, знання студентами області використання виготовленої ними продукції сприяє усвідомленню ними суспільно корисної значущості їх праці.

З позицій удосконалення шляхів реалізації соціально-економічної активності виробничої праці, вибір об'єктів повинен задовольняти наступним умовам:

– відбір об'єктів праці повинен проводитися з позицій якісно-кількісної оцінки їх з урахуванням матеріально-технічної забезпеченості навчально-виробничих майстерень з тим, щоб виключити небажаний з педагогічної точки зору, надмірну одноманітність і монотонність праці, зайве використання ручної праці, фізичне перевантаження, великий процент браку, що виникає внаслідок невідповідності обладнання до вимог якості виробу;

– об'єкт праці повинен бути таким, щоб процес його виготовлення міг бути організований у певній послідовності і етапності.

На основі даних психології перший етап повинен бути ознайомлення, другий етап – засвоєння трудової діяльності, третій етап – оволодіння знаннями, вміннями, четвертий етап – застосування знань, вмінь, навиків.

У підготовчий період повинні бути передбачені об'єктивно виникаючі труднощі технології і організації виробництва, а також міри з їх знешкодження і можливості використання їх у виховних цілях.

Виробництву продукції у майстернях повинна передувати підготовка у студентів збуджуючих сил до активної творчої діяльності шляхом мотивації мети праці і пояснення його економічного значення для господарства, для чого необхідно, щоб продукція була часткою виконання суспільних замовлень.

Відібрані об'єкти праці повинні сприяти реалізації політехнічного напрямку змісту через широту їх використання.

Зміст праці повинен мати суспільну значущість, включаючи, в широкому розумінні, соціальну значущість з задоволення попиту суспільства і економічну значущість з внесення вкладу у розвиток студентського виробництва (у вузькому розумінні).

Об'єкт праці повинен підлягати систематизації в плані послідовності їх виготовлення і сприяти доцільності колективної організації праці студентів.

Всі розглянуті вимоги до відбору об'єктів праці показують у сукупності частину необхідних обов'язкових вимог до педагогічно раціональної організації трудової діяльності студентів на заняттях у навчально-виробничих майстернях.

УДК 378. 14

І.В. Гайдаєнко

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КУРСІ “ЗАГАЛЬНЕ МОВОЗНАВСТВО”

Проблема визначення сутності такого явища мовної дійсності, як мовленнєва діяльність, є, як відомо не нова. Проте особливу увагу вона привертає на сучасному етапі розвитку і функціонування мови як діяльності, що забезпечує послідовний розвиток суспільства.

Людська спільнота не може існувати без комунікації його членів. Продукти матеріальної і духовної діяльності людини набувають свого значення передусім у процесі мовленнєвої діяльності. Це явище неможливо віднести лише до сфери мовознавчої науки, бо у його формуванні й виявленні беруть участь не лише мовознавча наука, а й фізіологія та психологія. Тому цей мовний факт і викликає багато суперечок.

Створення бази таких знань починається під час вивчення курсів “Основи культури мови”, “Практичний курс сучасної української мови”, “Психологія”, де студенти ознайомлюються з поняттями мова і мовлення, вчать їх усвідомлювати як різні, але водночас взаємозумовлені й взаємопроникливі явища мовної дійсності. Однак, глибоке наукове вивчення і засвоєння цих мовознавчих понять відбувається в процесі опанування курсу “Загальне мовознавство”, що викладається в два етапи: перший – на I-му курсі, де студенти на заняттях зі “Вступу до мовознавства” знайомляться з елементарними визначеннями мови і мовлення, виробляють уміння їх розмежовувати, сприймати як наукові поняття, і другий – на IV-му курсі, коли завершено вивчення основних філологічних дисциплін, що дає можливість спиратися на вже засвоєні відомості про мову і мовлення. На цьому етапі майбутні філологи узагальнюють набуті протягом трьох років знання мови, розглядають фундаментальні загальнотеоретичні питання сучасного розуміння мови і мовлення, їх пізнавально-комунікативну сутність як об’єктів лінгвістичних досліджень і, таким чином, одержують наукове пояснення мовних фактів, філософськи осмислюють їх, що забезпечує добре усвідомлення всього курсу мовознавчих дисциплін як чіткої системи, складові якої взаємозумовлені й взаємопов’язані. Програмою курсу “Загальне мовознавство” передбачено з’ясування загальнотеоретичних і методичних питань сучасних поглядів на досліджувану нами проблему, що вчить студентів-філологів виявляти діалектичний характер лінгвальної дійсності в цілому та всіх її одиниць і категорій.

Починаючи вивчення теорії мовознавства з питань мова і суспільство, роль мови у формуванні суспільної свідомості, мова як особлива знакова система, де студенти засвоюють наукові відомості про мову як суспільне явище, викладач поступово підводить їх до розуміння наукового пояснення понять мова і мовлення; мова, мислення, свідомість; суспільна природа мови і мовленнєва діяльність. Однак, зазначимо: якщо в підручниках із “Загального мовознавства” достатньо багато уваги приділяється поняттям мова і мовлення від початків їх виділення як предмета вивчення мовознавчої науки до сучасної наукової інтерпретації, то поняття мовленнєва діяльність розглядається недостатньо. Це, можливо, пояснюється складністю питання, тим, що лише сьогодні ця проблема стала активно висвітлюватися в науковій літературі.

Проте, як на нашу думку, досить чітко хоча й стисло подається матеріал, що розкриває сутність терміна мовленнєва діяльність у підручнику С.Семчинського (Загальне мовознавство. Видання друге, перероблене й доповнене. – К.: АТ “ОКО”, 1996. – 416с.), де автор виходить на мовленнєву діяльність із суспільної природи мови і зазначає, що “суспільство неможливе без спілкування його членів. Продукти матеріальної й духовної діяльності людини набувають свого значення передусім у процесі спілкування” [3: 257]. Далі автор, погоджуючись із І.Зимньою, пише про те, що комунікативний акт (до речі, І.Зимня називає це явище комунікативно-суспільною діяльністю) “відзначається складністю, бо він включає в себе не лише сам процес передачі й обміну інформацією, а й стосунки його учасників, їхнє сприйняття і розуміння повідомлення, загальних і спеціальних умов, за яких здійснюється спілкування, а також ставлення до переданої чи сприйнятої інформації. У комунікативних актах здійснюється мовна діяльність людини” [3: 258]. Далі С.Семчинський, спираючись на думку мовознавців (Т.Лакмена, Б.Серебреникова), доводить, що будь-яке мовне повідомлення є наслідком мовної діяльності індивіда, але це не означає, що мовна діяльність є індивідуальною, навпаки, вона є суспільною і обов’язковим компонентом мовної діяльності є мова. Але автор не розглядає різні форми і ситуації мовленнєвої діяльності. Таким чином, подається наукове пояснення мовної діяльності, але дещо узагальнено, що не дає повного сучасного розуміння поняття *мовленнєва діяльність* (окрім того автор уживає

термін *мовна діяльність*, коли варто було б уживати *мовленнєва діяльність*). У підручнику згадується процес *говоріння* і *розуміння* у розгляді питання породження і сприйняття мовлення, але їх сутність розкривається дещо поверхово. Відразу зауважуємо, що це не принижує значення матеріалу, поданого в підручнику, та його автора, а, навпаки, читаючи попереднє видання, бачимо, що матеріал доповнено, оновлено, окрім того це доводить складність і ще недостатню вивченість проблеми мовленнєвої діяльності в сучасній лінгвістичній науці.

Проте недостатньо повна характеристика процесу мовленнєвої діяльності у науковій літературі до певної міри утруднює подальше розуміння матеріалу з історії мовознавчої науки, де вивчається історичний розвиток мовознавства. Наприклад, треба добре оперувати поняттями мова, мовлення, мовленнєва діяльність під час вивчення мовознавчих поглядів В.фон Гумбольда, який, як зазначається в підручнику Г. Удовиченка “Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень” (К.: Вища школа, 1980), уже тоді (XVIIIст.), послідовно розрізняв мову та мовлення і не відривав їх від мислення; мову вчений розглядав як діяльність, що формується на основі процесу діяльності розуму, яка й передбачає мову. Щодо мовної діяльності, то В. фон Гумбольдт розглядав мову як діяльність: “Мова, – як вважав В. фон Гумбольдт, – є не продукт діяльності (ergon), а діяльність (energeia)” [4: 26]. Мовну діяльність, мову, її компоненти В. фон Гумбольдт розглядав з погляду синтетичних процесів, тобто він вважав, що з перших своїх елементів мова складається в результаті синтетичної діяльності: через синтез утворюється щось нове, чого не було в жодній із з’єднувальних частин до сполучення їх.

У мовознавчій науці взагалі та в курсі “Загальне мовознавство” зокрема, авторитетними є думки Ф. де Соссюра щодо мови, мовлення, мовленнєвої діяльності, оскільки вважається, що саме він стояв біля джерел розмежування мови і мовлення, визначення мовної діяльності, незважаючи на те, що, як уже відомо, ці явища були поміченими ще до нього (наприклад, В. фон Гумбольдтом).

Значення лінгвістичної спадщини Ф. де Соссюра є незаперечним, бо саме він зумів дати визначення аналізованим поняттям, що до нього ніхто не робив. Тому, досліджуючи мовленнєву діяльність, нам необхідно спиратися на його праці.

Дуже чітко й ясно автор “Курсу загальної лінгвістики” (Ф. де Соссюр. – К.: Основи, 1996) сформулював свої погляди на такі явища мовної дійсності, як мова, мовлення і мовна діяльність. Цікавим видається те, що мовознавець вважає мовну діяльність як єдність мови і мовної здатності. Між тим Ф.де Соссюр висловлює думку, на відміну від В. фон Гумбольдта, який, як уже зазначалося, вважає мовленнєву діяльність суспільним явищем, що “мовна діяльність має дві сторони: індивідуальну і суспільну, причому, – як пише вчений, – зрозуміти їх окремо одна від одної неможливо” [5: 19].

У науковій літературі з загального мовознавства висвітлюються й інші, сучасні теорії, які дещо змінили теоретичні положення швейцарського лінгвіста, по-різному трактуючи зміст і значення дихотомії “мова і мовлення”. Більшість з них в основному приймають Соссюрівське пояснення явища “мова і мовлення”, проте намагаються його уточнити. Так, наприклад, Л.Сльмслев замість термінів мова і мовлення вживає схема й узус, Н.Хомський – компетенція і виконання., Е.Бюйссанс виділяє три поняття: мова, дискурс, мовлення. Подібно протиставляє три поняття Л.Щерба: мовленнєва діяльність, що охоплює процеси говоріння і розуміння; мовний матеріал, тобто сукупність усього сказаного й написаного, і мовна система (словники і граматики). Розвиваючи вчення Л.Щерби, М. Андреев та Л.Зіндер запропонували чотириелементну будову: мову, мовлення, мовленнєвий акт, мовленнєвий матеріал. Під мовленнєвим матеріалом розуміється конкретна реалізація системи мови; під мовленнєвим актом – процес, породженням якого є мовленнєвий матеріал; під мовленням – система сполучень мовних елементів у тексті [2: 50–51]. Студенти-філологи повинні знати різні теорії та погляди вчених, щоб навчитися робити узагальнення і доходити правильних висновків.

У курсі “Загального мовознавства” студентами глибоко засвоюється вчення Ф. де Соссюра, що стосується лише понять мови і мовлення, а явище мовленнєвої діяльності розглядається побічно. Але ж саме його розуміння збагачує філологічну ерудицію студентів, допомагає краще усвідомити й інші явища мовної дійсності.

Таким чином, беручи до уваги складність мовознавчих понять, їх еволюцію, різноплановість думок учених, узагальнюючи їх, студентам необхідно дати чітке уявлення про мовленнєву діяльність, її види та значення в сучасній мовознавчій науці, що можливо зробити саме під час вивчення такого складного курсу як “Загальне мовознавство”, використовуючи досягнення сучасного наукового вчення про мовленнєву діяльність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зимняя И.А. Лингвopsиxология речево́й деятельности. – Москва – Воронеж, 2001. – С.45.
2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство.– К.: “Академія”, 1999.– С.50–51.
3. Семчинський С.В. Загальне мовознавство.– К.: “ОКО”, 1996.– С.257–259.
4. Удовиченко Г.М. Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних учень.– К.: Вища школа, 1980.– С.27–29.
5. Фердинан де Соссюр. Курс загальної лінгвістики.– К.: Основи, 1998.– С. 19.

УДК 37. 032.: 378. 147: 37. 011. 32

О.І. Гедвілло, І.О. Носова

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОНСТРУКТОРСЬКО-ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Як відомо концепція стандарту з трудового навчання ґрунтується на тому, що цей предмет є загальноосвітнім та вимагає розв’язання основних загальноосвітніх завдань, одним з яких є формування творчого відношення до праці [1].

Творче відношення до праці – одна з головних характеристик сучасної людини, як особистості де відображено і мотивацію діяльності, і рівень підготовки до неї, і активність життєвої позиції. Воно виявляється посиленням включення людини до раціоналізації і винахідництва. Відомо, що підвищення продуктивності праці у галузі виробництва можна здійснити за умов застосування нової техніки і технології та провадження наукової організації праці. Виходячи з цього важливим засобом просування вперед стає раціоналізація та винахідництво, за рахунок яких вдається досягти значної економії, підвищення продуктивності праці і рівня якості продукції. Тому формуванню творчого відношення учнівської молоді до праці необхідно приділяти дуже серйозну увагу. І починати це необхідно з перших років навчання учнів у школі. При цьому також треба враховувати, що сформуванню в учнів загальноосвітньої і професійної школи творче відношення до праці зможе тільки такий викладач, котрий сам у достатній мірі підготовлений до цього.

Досвід роботи передових шкіл та численні дослідження вчених-педагогів свідчать про те, що підготовка учнів до творчої праці у процесі навчання в школі цілком можлива.

Як показують дослідження І.І.Смоліна, технічна творча діяльність дітей характеризується тими самими закономірностями, що й творча діяльність дорослих людей, а саме:

- 1) все, що створюється дітьми, незалежно від суспільного значення наслідків праці, є результатом кропіткої напруженої діяльності;
- 2) творча діяльність дітей наближається до творчої діяльності дорослих за значенням у її процесі основних психічних компонентів;
- 3) творча діяльність дітей характеризується тими самими етапами, що й творча діяльність дорослих.

Поряд з цим вивчення наслідків творчої праці учнів показує, що творча діяльність дітей має ряд особливостей.